

М. Ю. Дьяченко

аспірант I року навчання, ОР Доктор філософії

спеціальність **Е2 «Екологія»**

науковий керівник: **Т. А. Сафранов**

доктор геолого-мінер. наук, професор

кафедри екології та охорони довкілля

МОЖЛИВІСТЬ ЕКОНОМІЧНОЇ ОЦІНКИ ОКРЕМИХ ЕКОСИСТЕМНИХ ПОСЛУГ ПІВНІЧНО-ЗАХІДНОГО ШЕЛЬФУ ЧОРНОГО МОРЯ

Актуальність дослідження. Відомо, що природний капітал – це світовий запас природних ресурсів, який включає корисні копалини, родючі ґрунти, повітря, природні води та всі живі організми, тобто біогенні та абіогенні складові природних екосистем (ЕС). Деякі активи природного капіталу надають людям безкоштовні товари та послуги, які часто називають «екосистемними послугами» (ЕСП), тобто корисними ресурсами та вигодами, які сучасне людство може отримати від біогенних і абіогенних і складових різноманітних природних екосистем. Саме від ЕСП залежить задоволення потреб людства в середовищі існування й продуктах харчування, а також рівень та якість його життя, тому їх називають «прямим та непрямим внеском у благополуччя людей»[1].

Оцінити ефективність використання суспільством ЕСП, запобігаючи їх деградації, можна за допомогою економічної оцінки. В даний час процедура економічної оцінки ЕСП включає чотири основні етапи: ідентифікацію ЕСП; визначення економічної цінності ЕСП; визначення одержувача вигоди від ЕСП; формування механізму платежів (компенсації) за ЕСП.

Нині є дві точки зору щодо економічних оцінок ЕСП. Перша точка зору має на увазі необхідність постійно вдосконалювати методологію економічних оцінок, визначати цінність ЕСП, створювати механізми включення цих оцінок до економічної політики держави. Друга точка зору, яка заперечує економічні оцінки цінності ЕСП, пояснює це тим, що цінність природних екосистем нескінченна та робити оцінки окремих їх елементів абсурдно. Аналізуючи представлені точки зору, зазначимо, що економічна оцінка ЕСП має важливе значення для покращення ситуації у сфері охорони навколишнього природного середовища, виступаючи основою для прийняття обґрунтованих природоохоронних та управлінських рішень. Саме економічні оцінки ЕСП дозволяють визначити збитки від їх нераціонального природокористування, обґрунтувати економічну ефективність інвестицій у природоохоронні засади, зіставити витрати та вигоди від наданих ЕСП, а також розрахувати величину компенсаційних платежів. На основі економічної оцінки ЕСП розробляються алгоритми підвищення прибутковості та сталого розвитку територій. Показники

економічної цінності відображають прибутковість використання запасів природних ресурсів, прогноз їх виснаження і деградації та вплив цих процесів на стійкість розвитку території та бізнес. У зв'язку з цим, можливість економічної оцінки окремих ЕСП природних ЕС Північно-Західного Причорномор'я (ПЗП) є актуальною екологічною і соціально-економічною проблемою.

Мета роботи: оцінка можливостей економічної оцінки окремих ЕСП Північно-Західного Причорномор'я.

Результати дослідження та їх аналіз. Будь-який збиток, завданий природним ЕС, тягне за собою прямі економічні наслідки, які, як правило, систематично недооцінюються. Перетворивши вартість природного капіталу з абстрактного поняття на конкретні цифри, зрозумілі для економіки та для суспільства, створюються фактичний матеріал, на основі якого можна приймати точніші та ефективніші з точки зору витрат рішення. Наприклад, сьогодні існує проблема кризи біологічного різноманіття, незважаючи на те, що людство є основним одержувачем від численних і багатосторонніх ЕСП. Проте всі біогенні складові природних ЕС скорочуються, а їх абіогенні складові виснажуються і відповідно природний капітал зменшується. Ціна таких втрат відчувається на локальному і регіональному рівнях, але може залишатися непоміченою на державному та міжнародному рівнях, оскільки справжня вартість природного капіталу не враховується при прийнятті рішень та визначенні показників, вона не відображається у системах обліку та у ринкових цінах.

Більшість ЕСП не мають ринкової ціни, за винятком деяких з них, які отримані безпосередньо з природних ЕС (продукти харчування, деревина, очерет, вода тощо), а також деякі інші послуги (рекреаційно-туристична діяльність), які мають ринкову ціну. Це можна продемонструвати на прикладі окремих природних екосистем ПЗП, де виділені такі ЕСП [2]: забезпечувальні, регулюючі, підтримуючі та культурні.

Наприклад, природні ЕС басейну Нижнього Дністра надають низку ЕСП, які можна оцінити за ринковими цінами шляхом застосування так методик ринкової вартості. Тільки деякі з них можна ідентифікувати та оцінити на досліджуваній території. За даними [3], ЕСП «постачання води для питного водопостачання» оцінювалася за обсягом води, що поставляється населенню Одеської промислово-міської агломерації з водозабору на р. Дністер та тарифами на постачання холодної води споживачам (0,14 євро/м³); у 2016 р. споживачам було поставлено 83760 тис. м³ холодної води, тобто вартість цієї послуги становила майже 12 млн. євро. ЕСП «постачання води на зрошення» оцінювалася за обсягом води, що поставляється на зрошення в Нижньодністровську зрошувальну систему Одеської області; у 2017 р. до зрошувальної системи було подано 11,3 млн. м³ води з Дністра (вартість 1 м³ води для зрошення становила 0,153 євро, тобто ця послуга складала 1,730 млн. євро. Послуга

«рекреаційно-туристична діяльність» оцінювалася як послуга, що надається рибалкам-аматорам на території Нижньодністровського національного природного парку (10 євро на день з особи); у 2018 р. із цією метою парк відвідало 10,5 тис. осіб, що може бути оцінена в 0,11 млн. євро. Послуга «будівельні матеріали, очерет» оцінювалися з урахуванням розміру території, де ведеться заготівля тростини та її вартості в тонах на ринках Європи; у 2018 р. 3133 т тростини були заготовлені з метою продажу як будівельний матеріал. При ринкової вартості 1 т тростини 0,22 євро ця послуга склала 6,893 млн. євро. Але перелічені послуги та їх вартість - це лише незначна частка ЕСП.

Важливою складовою ЕСП постачання північно-західного шельфу Чорного моря (ПЗШЧМ) є ресурси вуглеводневої сировини. Вважається, що ПЗШЧМ вмістить біля 2,3 трлн. м³ природного газу. З урахуванням ринкової ціни можна оцінити вартість цієї сировини. Також можна надати економічну оцінку рибних ресурсів, аквакультур, філофори (сировини для отримання агар-агар), а також рекреаційних та деяких лікувальних ресурсів (пелоїдів, ропи, мінеральних лікувальних вод), але практично неможлива монетизація ЕСП регулювання та підтримування.

Варто зазначити, що в умовах післявоєнної відбудови України оцінка і збереження ЕСП, особливо ПЗШЧМ, набуває стратегічного значення і може бути основою для розробки відновлювальних проєктів, фінансованих ЄС, Глобальним екологічним фондом та іншими міжнародними партнерами

Висновки: У межах ПЗП виділяються: забезпечувальні, регулюючі та культурні ЕСП. Економічно оцінка можлива лише для ЕСП постачання, тобто в грошовому еквіваленті можна оцінювати вартість мінеральних ресурсів, лікувальних грязей, морепродуктів, природних вод, палива та іншої сировини.

Монетизація інших ЕСП представляється важким завданням, незважаючи на їх важливість для функціонування природних ЕС. Наприклад, неможливо надати вартісну оцінку естетичності природних ландшафтів та інших унікальних природних куточків.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Millennium Ecosystem Assessment. Ecosystemsand Human Well-being: Current State and Trends Assessment, 2005. Washington, DC: IslandPress.

2. Сафранов Т.А. Корисні властивості природних систем прибережної зони Північно-Західного Причорномор'я // Український гідрометеорологічний журнал 2023. №31. С. 55-68

3. Закорчевна Наталія. Екосистемні послуги у водно-болотних угіддях Нижнього Дністра. Київ, 2019. URL: https://dniester-commission.org/wp-content/uploads/2019/03/Zakorchevna_ecosystem-services_Rus-1.pdf (дата звернення: 29.04.2025 р.).